

„Minden előadóművésznek a saját lelkiismeretével kell elszámolnia” Találkozás Vashegyi Györggyel

A hazai historikus zenei élet vezéregyénisége a Magyar Művészeti Akadémia elnöki székéből is gyakran feláll, hogy együtteseinek francia barokk projektjén dolgozzon, vagy zenei ismereteket terjesszen a Bartók Rádióon. Muzsikusként és akadémikusként is sok tennivaló akad, elsősorban a fiatalok nevelésének területén. A feladatok mellett a notáció fontosságáról és hangfelvételekről is beszélgettünk Vashegyi Györggyel.

Azt már sokszor elmondta, hogy Bach, pontosabban a Máté-passió miatt lett zenész, egy Gardiner-kurzus pedig végérvényesen a régi zene felé irányította. De mikor és hogyan találkozott valóban először régi zenével?

Örök dilemma: mit takar pontosan ez a fogalom? Szerintem a régi zene itt van a szomszédban, tegnapig tart: ha ugyanis a szerzője már nem él, akkor a mű maga oda sorolandó, az csupán illúzió, hogy a leírt kotta egyértelműen közvetít dolgokat. Az európai zenetörténet nagyon fontos jellemzője, hogy létezik írásos lejegyzés, notáció – de az nem maga a mű! Ezért tévedés, amikor Bartók felvételeiről azt állapítjuk meg, hogy „szabadon” játssza a saját darabjait.

Hiszen a valódi mű a felvételen hallható, a kotta csak rögzítési, dokumentálási formája. Persze nagyon fontos a tervrajz, anélkül nem lehetne *Eroica*, a Parlamentet sem tudnánk megépíteni. De a cél ott is maga az épület, nem pedig a rajz. Ha jól tudom, Bartók sokáig nagyon hitt a notációban, de aztán később egy művéhez tartozó előszavában mégis a saját felvételére hivatkozott:

Somfai tanár úr szerint ez nem más, mint a vereség beismerése. Ha meg tudom kérdezni az élő szerzőt, hogy az általa beírt crescendo alatt kell-e, szabad-e gyorsítani is: ez kortárs zene. Ha már nem tudom megkérdezni, akkor régi zenéről van szó.

A még élő zeneszerzőtől meg kell, és meg illik kérdezni. De mi a helyzet a már nem élőkkel, velük kapcsolatban fel kell tennünk magunknak ezt a kérdést? Vagy bárhogyan nyúlhatunk a régi zenéjükhöz?

Mindent szabad. A művészi szabadság szent és sérthetetlen. A kérdés nem az, hogy mit szabad, hanem hogy mi ízléses és mi működik? Minden előadóművésznek a saját lelkiismeretével kell elszámolnia azért, amit másoknak nyújt a színpadon. „Jól” kell csinálni: viszont amit nem ért az ember, azt nem tudja „jól” csinálni. Ha például Rameau-t adok elő (mint mostanában gyakran), azért teszem, mert fantasztikusnak találom. És minél jobban szeretném megérteni, hogy mitől az. Hitelesen előadni csak a megértés után tudom.

Pályája előtt és annak elején a hangfelvételek aranykorukat élték. Miket hallgatott akkor?

Természetesen bakelitlemezt, azután CD-t, ami érdekes módon a mai napig életben tartotta magát hanghordozóként – már rég a letöltések korszakában járunk, de a klaszikus zenében a CD még most is jelen van. Az előadókat illetően azt hallgattam, ami itthon elérhető volt:

a Liszt Ferenc Kamarazenekar lemezein nőtem fel, Czidra László felvételein és Kovács Dénes gyönyörű Bach-hegedűversenyein. A Deák térnél volt akkoriban az NDK kultúra boltja, ott Eterna-lemezekre lehetett szert tenni, emlékszem, a 21. kantáta felvétele volt az első Bach-kantátalemezem... A 80'-as évek közepén villamosmérnök édesapám kezdte el hazahordani külföldi útjairól nekem Holliger, Karl Richter, Rilling és Gardiner lemezeit.

Hogyan viszonyult akkor ezekhez a felvételekhez? Felmerült önben, hogy ezt netán jobban is lehetne csinálni?

Engem a zene érdekelt. De ha jó volt az előadás, akkor a zenét is jobbnak találtam. Mozartot például sokáig nem szerettem, csak a historikus felvételek által tudtam közel kerülni hozzá. Malcolm Bilson összes Mozart-zongoraversenyt tartalmazó felvétele szerintem máig talán a legjobb. Ő mesélte nekem, hogy előtte soha, a felvételsorozat készítésének 10 éve alatt pedig csak egyszer hallott élőben Mozart-zongoraversenyt fortepianón megszólalni. Ennyire novum volt ez akkortájt.

Mára kellőképpen elterjedt ez a szemléletmód?

Most is akadnak olyanok a klasszikus zene iránt érdeklődők között, akik szerint a historizmus csak a reneszánsz és barokk zenét érinti. Ezzel szemben az Anima Eterna évek óta Gershwint, Debussyt és Janáčeket játszik bélhúrokon... A régi énekeseket sajnos nem tudjuk feltámasztani, de a korabeli hangszerek sokat elárulnak arról, hogy a zeneszerző hogyan gondolkodott egy mű megírásakor. Ezért fontos először a kutatás: ha ez megvolt, a szabadságnak egy új korszaka jön..

Koncerteken pedig szívesen párosítják a barokk és kortárs műveket...

Nem vagyok híve az efféle programoknak – sokszor csupán a hasonló méretű apparátus az összekötő kapocs. Legalábbis ezt gondoljuk, de még ez sem mindig igaz: Rameau idejében a párizsi opera zenekarában néha annyian ültek, mint egy mai Mahler-zenekarban, hatalmas vonóskar, minden fafúvósból öt-öt.

A Purcell Kóruossal és az Orfeo Zenekarral mostanában Rameau-operákat vesznek fel a Versailles-i Barokk Zenei Központtal együttműködésben.

Nagy szerencsém, hogy a világ legjobb szakértőivel, közülük elsősorban Benoît Dratwickivel dolgozhatom együtt ezeken a projekteken. A következő két évre hat teljes francia operafelvételünk van kilátásban, mindegyik kapcsán konzultációkat folytatunk az adott téma szakértőjével: például a Rameau-összkiadás főszerkesztőjével, a világ első számú Rameau-zenetudósával, Sylvie Bouissou-val (akinek egyébként annyira tetszett 2017-es *Naïs*-interpretációnk, hogy utána nekem dedikálta az opera 2018-ban hivatalosan megjelent kiadását). A német barokk repertoárra még keresem a nemzetközi együttműködő partnert, de további kutatási területemmel, a 18. század „intellektuális” olasz zenéjével – például Francesco Bartolomeo Contival – is szívesen foglalkoznék tovább. És ne felejtjük el a hallatlanul gazdag, magyar vonatkozású 18. századi anyagot: ezért is sokat szeretnék tenni a közeljövőben.

Csodálatos, hogy a francia barokk zene mai fellekvára ilyen szorosán együttműködik önökkel. De nem szereztek ezzel túl sok ellenséget a nemzetközi porondon?

Akadnak francia kollégák, akik tudtommal kicsit irigykednek ránk, hiszen jelenleg a *Le Concert Spirituel* és a *Les Talens Lyriques* (azaz Hervé Niquet és Christophe Rousset együttesei) mellett Versailles legfontosabb együttműködő partnerei vagyunk. Nem franciaként elméletileg nehezebb dolgunk van, de számunkra például – nem anyanyelvű franciaként – kevésbé zavaró az operák szövegének irodalmi bugyutasága. Valljuk be, ezek a librettók zömben nem a drámairodalom csúcspontjai (bár vannak fontos kivételek is), az énekelt francia kiejtést viszont külföldiként is tökéletesen el lehet sajátítani – remek példa erre két gyakori munkatársunk, az angol Katherine Watson, és a belga Reinoud Van Mechelen.

Rengeteget tanulok egyébként a zenéről, annak lényegéről, természetéről, jelentéséről a lemeztávok és -utómunkák során. Szemem előtt van a grafikon, tökéletesen meg lehet érteni, hogy mi a ritmus logikája, az idő jelentősége: hogy a notáció miatt csak egy vázlat. Hogy egy matematikai pontosságú ritmus a zenei kifejezés szempontjából mit jelent: az égvilágon semmit! Ráadásul e lemezekon Matz Ádám barátommal dolgozhatom együtt, aki fantasztikus zenei rendező. Az amszterdami Concertgebouw szerkesztője tavaly ősszel figyelt fel az akkor megjelent Conti-lemezeinkre, és már meg is hívott minket a régi zenei sorozatukba – ez egy nagyon jó útja annak, hogy új művek kerüljenek a zenei vérkeringésbe. Sajnos egész Európában elég „zárt” a fő repertoár, itthon is. Pedig a magyar zenei élet felettébb gazdag tehetséges előadókban és – egyre inkább – működőképes infrastruktúrában. Nagyon hálás vagyok kiváló magyar közönségünknek, és különlegesen büszkék vagyunk rá, hogy Magyarországon végig tudunk vinni egy francia régi zenei programot. Ennek jelentős részét Franciaországban nem tudnánk megtenni, mert az ottani, sokkal piacképesebb komolyzenei életben nemigen lehet „kockáztatni”: a fizetőképes közönség csak a *h-moll* misére, meg a *Mozart-Requiemre* kíváncsi.

Magyarországon a historizmus fogalma sokak számára szinte egybeolvad az ön nevével. Érti ennek a felelősségét?
Nagyon megtisztelő ezt hallani, de szerencsére nem vagyunk egyedül: a 80'-as években megalakult Capella Savaria nemzetközileg is kiemelkedőt alkotott és alkot, Zádori Mária zsenialitása nélkül sokkal szegényebb lett volna az elmúlt 40 év, óriási teljesítmény áll (például) a Concerto Armonico mögött is. Ugyanakkor nekünk egyáltalán nem jó, hogy nem vagyunk többen itthon. Én személyesen nagyon örülnék, ha lenne még sok magas színvonalú régi zenei együttes Magyarországon: szerintem mindenkinek jutna hangjegy, mindenkinek jutna elég darab...

Közönség is?

Ha jól játszunk, akkor közönség is: a közönséget egyszerűen meg kell fogni és nem elereszteni! Ebben nekem korlátozottak a lehetőségeim, hiszen a Purcell Kórus és az Orfeo

Zenekar mögött nem áll intézmény, ezek szabadúszó együttesek. De nemrég elindítottam a Bartók Rádió *a Régi zenei kalandozások* című műsort, melynek az a fő célja, hogy minőségi zenét sugározzunk jó előadásban, és arról közérthető információkat szolgáltatassunk. Az ismeretterjesztést nagyon fontosnak tartom, ezért is igyekszem ebben részt venni.

A fiatalokat pedig csak magas minőséggel lehet megfogni. Olyasmivel, amit Záborszky Kálmán és Solymosi-Tari Emőke csinálnak Zuglóban: minden évben elviszik az összes 6-18 éves zuglói diákot egy remek ismeretterjesztéssel egybekötött, magas színvonalú klasszikus zenei koncertre. Azokat a gyerekeket egészen biztosan örökre megfogja, de legalább is megéri a zene. (És jártam sajnos neves magyar hivatásos zenekarok olyan ifjúsági koncertjein is, ahol én szégyelltem magam.) Kodály Zoltán mondta, hogy az ifjúságnak csak a legjobb elég jó. Azaz hiába pályáztatunk (25 éve) ifjúsági koncertekre, illetve a fiatalok zenei nevelésére fordítandó pénzre, ha utána az elnyert pénz eredménye csak egy mély undorral odavetett produkció: a gyerekek azonnal megérzik, hiteles-e, amit kapnak (s ha nem az, ők fesszenegenek, pedig az előadónak kellene). A Nemzeti Alaptanterven való változtatásnak nem abból kell állnia, hogy egy változatlan kereten belül ide-oda pakoljuk a különböző óraszámokat, hanem előbb, sürgősen és alapvetően tisztázzuk és kimondjuk, mi a nevelés, az iskola célja. Ismét Kodályra hivatkozom, aki rég megmondta: elgépiesedő világunkban az ember géppé válik, és ettől csak a zene, az ének szelleme menthet meg. A jövő iskolájának művészettel áthatottnak kell lennie, tehát gyökeresen kell átalakítani a rendszert. Nekünk a Magyar Művészeti Akadémiával óriási a felelősségünk azért, hogy ebben az ügyben elmozdulás Magyarországon csakis jó irányba történhessen. Szülőként különösen jól lehet látni, mennyire mély a kodályi igazság.

Feleségével, Szutrély Katalin énekesnővel három fiú szülei. Ha jól tudom, ketten közülük már zenélnek is.

A két idősebb fiam éppen most váltott általános iskolát, és kezdett az egészen kiváló, Sapszon Ferenc által alapított Kodály Zoltán Kórusiskolában, amúgy évek óta játszanak hangszereken. A zenei nevelés minden területen kerekébb emberré tesz: a matematika is jobban megy tőle, az agykutatásnak immár két évtizedes bizonyított eredményei ezek. De már az ókori görögök is tudták, hogy a legfontosabb a sport és a művészet. Két idősebb fiam, Bálint és Gergő a zene mellett lelkesen sportol is.

Akad néha idő a házimuzsikára is?

Igen sűrű életet élünk, a családi lét szervezésének terhét leginkább csodálatos feleségem viseli. Ritkán van időnk csupán kedvteléstől zenélni, de ahogy nőnek a fiúk, bizonyára egyre többször fog erre sor kerülni. Bálint zongorázik, Gergő hegedül és furulyázik, és hamarosan Barnabás is belevág a muzsikálásba. Tehát érik a családi kamaraegyüttes.

Fesztivál
Akadémia
Budapest

2019. július 20–28.

Zeneakadémia
Hagyományok Háza
Széchenyi Fürdő

Művészeti vezetők:

Kokas Katalin
& **Kelemen** Barnabás

Joshua **Bell**
Shlomo **Mintz**
Ránki Dezső
Vilde **Frang**
José **Gallardo**
David **Geringas**
Jonathan **Cohen**
Alina **Ibragimova**
Dejan **Lazić**
és még sokan mások

fesztivalakademia.hu

EMBERI ERŐFORRÁSOK
MINISZTERIUMA

Fenséges
& **Féktelen**